

ОД ИСТОГ АУТОРА

Последњи, Дани
Повој и чланци (критике)
Сан о празнини
У сјенку улазим, оче
По лицу ноћи
С виса сунчаног, страшног
Књига очева
О тајни ризничара свих суза
Где Богу се надах
Као мирни и светли весник
Снови светог путника
Извештај из земље живих
Песма с острва сирочади
Златни век српског песништва
(антологија)
Светло из очеве колибе
Изабрана дела, I–V
Под кишом суза с Патмоса
О пастиру и камену са седам очију
Светло из очеве колибе (огледи)
Сенка осмог еона
Очево лице књиге
(с Милошем Јевтићем)
Дах мале молитве
Дванаест
Исповест тумача царевог сна
Гле! Јагње Божје! (оглед)
О дукату с ликом старца
Свети Сава, споменица (с Владиком Иринејем)
Оно мало соли (огледи)
Седам малих дрхтаја
У царству ветрова арамејских
Запис на стубу, јерусалимском

СЕЛИМИР РАДУЛОВИЋ

**ПО ВОДИ КОЈА ЈЕ ПРАЛА
НОГЕ, ИСУСОВЕ**

Псалмодисање

■ Laguna ■

Copyright © 2024 by Селимир Радуловић
Copyright © овог издања 2024, ЛАГУНА

ПРЕДГОВОР

ПОЕЗИЈА КОНТИНУИТЕТА

Поезија Селимира Радуловића, и то ће несумњиво запазити свако ко чита или чује његове стихове, поседује две трајне основне поетичке карактеристике. Прва се тиче њиховог тематско-мотивског слоја, којим доминира симболички свет *Библије*, односно светоотачких учења. Друга карактеристика се односи на формални и ритмичко-реторички слој песме, који се најближе може одредити као нека варијанта неокласицистичког приступа. Ти стихови, дакле, истовремено уважавају оба извора европске културе – духовни универзум *Свeйго̄ӣ йисма* и универзум старогрчке антике. Погрешимо уколико у сагледавању Радуловићеве поезије пажњу усмеримо само на један од та два извора. Дух *Свeйго̄ӣ йисма* овде живи у стиху класичне фактуре.

Оваквим основним позиционирањем помоћу наведене две карактеристике, ова поезија успоставља извештај одмак у односу на актуелне развојне токове српског песништва. Савремена српска поезија познаје читав низ поетичких модела, при чему су најбројнији неосимболистички и неверистички, у различитим варијантама. Тиме не желим да кажем да ова два поетичка модела исцрпљују слику српске поезије данас, јер би се лако могло указати и на низ другачијих поетичких модела, да поменем неке од

њих: неоавангардне, надреалистичке, поетике *ма-
тјерњеї* језика, метафизичког лиризма итд. – већ
само то да су веристичке и симболистичке претпо-
ставке најчешће, било да делују самостално или по-
везане са неким другим поетичким претпоставка-
ма, што све заједно даје слику богате и разноврсне
позадине пред којом се појављују појединачни пе-
снички гласови. У условима таквог, полицентричног
или чак сасвим децентрираног поетичког вишегласја
у коме су неке ноте, можда привремено, чујније од
других, али не искључују друге, услова који су ка-
рактеристични за стање поезије нашег доба, и то
не само у српској, већ и у другим књижевностима,
поезија Селимира Радуловића захтева за себе посебан
положај, из најмање три разлога.

Прво, његови стихови, како својим звуком и
фактуром, тако и искуством које изражавају и те-
матско-мотивским круговима које отварају, сугери-
шу да их на некој замишљеној поетичкој мапи која
би обухватила више векторских димензија, и коју би
вредело извести као скицу једне типологије поети-
чких варијанти у оптицају, сврстамо на страну која
стоји ближе традиционалистичким представама. Ова-
кво сврставање потребно је додатно прецизирати, зато
што се у свом ослањању на традицију Радуловићева
поезија такође разликује од данас најчешћих начина
на које се у српском песништву оживљава традиција:
она се не позива на песму народног певача, нити на
неку посебну поетичку позицију из историје српског
песништва. Конкретан профил традиције на коју се
наслања Радуловић је смисаони универзум *Библије*;

али при томе тај универзум песник усваја директно, а не посредством неког другог песничког дела.

Питање Радуловићевог традиционализма покушаћу да појасним тако што ћу га превести у комплементарно питање његовог односа према модерности. Сигурно је да се овај песник не одриче модернистичких форми нити губи из видокруга проблемске кругове модерног доба, пре свега питање субјективности и њене несигурне ситуације. Штавише, сва његова новија поезија мотивисана је управо преиспитивањем положаја модерног човека, препознајући његову понорну егзистенцију и тражећи одговор на то што је модерни човек сам себи постао највећи проблем. Одговор који је овај песник нашао, захтева да се учини корак од изузетног значаја, али корак који уједно ставља под знак питања једну од најважнијих претпоставки модернистичке поетике. То је захтев за аутономијом естетских вредности. Радуловић те вредности подређује оним вредностима чије је порекло у сфери религиозних односа. Наместо модернистичке сумње у све и свакога, он заступа позицију апсолутног поверења у смисао, чији је гарант трансценденција, Бог, Исус Христос. Морамо бити свесни да таква стратегија јако ограничава рецепцијски потенцијал ове поезије, нарочито у круговима критике за коју су модернистичке поетичке претпоставке нека врста аксиома, критике за коју је, парадоксално, сумња постала нека врста догме.

Друго, када је, још пре три деценије, именовано своју песничку *вечну браћу немачку*, Хелдерлина, Рилкеа и Тракла, Селимир Радуловић је то учинио

вођен исправним аутопоетичким представама. На чему је засновано његово сродство са овим песницима? Радуловић је близак Хелдерлину по химничкој интонацији стихова и сталном присуству христолошког подтекста; Траклу по сугестији атмосфере потмуле осећајности, а са Рилкеом по ономе што Слободан Жуњић веома лепо назива *узором сѝраховијѝосѝи*, мислећи на доживљај додира са трансценденцијом. Са свом тројицом веже га доживљај света као светковине, света који није исцрпљен збиром ствари које се налазе у њему.

Радуловић је, другим речима, указао на одређене могућности уобличавања песничког искуства са којима је осетио сродност, и то још док је писао стихове које је критика листом оцењивала као резултат неоавангардног поимања песме. Исправност препознавања сродства са наведеним песницима потврдила се у књигама које је Радуловић објављивао од 1995. (почев са збирком *У сјенку улазим, оче*), и које више нико не назива авангардним, иако је песник не једном исте стихове, само графички другачије организоване, преносио из ранијих књига у нове целине и нове контексте. Та околност заслужује да буде пажљивије испитана, а овде ћу понудити само питање које сигнализује угао из којег би такво испитивање могло да почне: На основу чега неку песму називамо (нео)авангардном? Шта то она мора да има (или да нема) да бисмо је сматрали (нео)авангардном? И, уколико се сагласимо да је тражено дистинктивно обележје (нео)авангардистичке уметности неповерење према традицији, које може ићи све до одбаци-

вања традиције, онда Селимир Радуловић никада није био (нео)авангардиста! Чак ни у прошлом веку.

По чему су препознатљиве Радуловићеве песничке књиге из овог века? Њихову главну особину описаћу као трагање за начином на који ће, у својој савремености, изразити један од основних видова искуства за које је човек способан: религиозно искуство. Конкретније, то је искуство засновано на хришћанском погледу на свет, и на учењима хришћанских боготражитеља. У новој књизи, под насловом *По води која је ѝрала ноће, Исусове*, питање начина уобличавања религиозног односа појављује се као неколико пута поновљено питање о начину молитве: *како да се ѝмолим, Сѝарче?* Питање нимало наивно. Радуловићево полазиште је увид у онтолошку и епохалну болест савременог човека, а име те болести је познато: заборав трансценденције, напуштање подручја светог. Излечење би се састојало у повратку том подручју. Али, невоља савременог човека није само у томе што је заборавио оностраност као своје уточиште, него, пре свега, у томе што је хтео да је заборави, што је пригрлио златно теле савременог конзумеристичког хедонизма, који свет види као површину за игру исфабрикованих потреба и средстава да се оне брзо и лако задовоље. Снови о индивидуалној и колективној еманципацији су се у свести човека какав је постао данас, претворили у искључиви захтев за стварношћу овога света, за деловањем, задовољством и успехом у тој, плошној, једнодимензионалној стварности. За неку другу, слојевитију, рељефнију и дубљу стварност, тај човек

више нема ни воље, нити мерила. Он не зна и поноси се својим незнањем, заборавио је да осећа и хвали се својом отупелошћу, он коначно своју веру отвара идолима које му испоручују савремени масовни медији – идолима из области професионалног спорта, политике или популарних садржаја који издалека личе на уметност.

Радуловићева поезија негира ту самоспутаност човека и отвара се искуствима стварности вишег реда, њеном прихватању и жељи да јој припада. Али исто тако, та поезија зна и за странпутице и уске стазе на које наилазе они који крену путем обнове основних религиозних односа. Као и то да је на овом путу понекад најбоље кренути најужом и најстрмијом стазом, и да је завијен и заплетен пут заправо краћи од онога који иде правом линијом. Селимир Радуловић у својим песмама често инсистира на оваквим и сличним парадоксима, и тако показује сродност своје поетичке позиције са ставовима негативног (или апофатичког) богословља, за које је Бог потпуно изван домашаја човековог знања и мишљења, те се може говорити само о ономе што Бог није, али не и о ономе што јесте.

Идеје апофатичког богословља код Радуловића долазе до речи, на пример, у циклусу о седморици невидљивих монаха са Атоса – који су недоступни човековим чулима. Њихово постојање није од овог света; за овај свет они заправо и не постоје. Када један глас евоциран у песми сведочи о сусрету са овим монасима, други глас је одмах ту да утврди да такав

сусрет није могућ, да се, према томе, није догодио, или да се догодило нешто друго:

*То је њусџо месџо, чедо моје, мило,
Нема џамо ни келије, ни монаха.
Твоје чусџо и њросџо срце
Видело је свете људе који се јављају
Само оне ко је досџојан!*

Није једноставно одолети напетости тог, са становишта овога света, немогућег збивања. Како се може видети оно што је невидљиво? Како се може додирнути нешто бестелесно? Јер, чак и када лирски глас мисли да је у стању да наведе околности и детаље сусрета са невидљивим монасима, када му се учини да је ступио у интеракцију са њима, оно што му на крају остаје, оно на шта може да се позове, само је оно што је учинио он сам, а свако присуство другог света ишчилело је без трага.

*Добро се сећам – видео сам њећину.
У њој, њросџи дрвени лежај, с мошџима.*

Уџалио сам кандило.

*Сад видим да нема ни њећине,
Ни лежаја, одеће земаљске, ни мошџију.*

Једино кандило још њори.

Светлост тога кандила је од исте врсте као светлост коју је око себе ширио ужарени грм, који се призива у завршним исказима петоделне песме *Бежећ из свој века*, у којој свако певање почиње стихом *Ево ме, још њевам, учийељу, дивни!* и у којој смемо да препознамо универзалну ситуацију човека-песника пред Богом. Тај човек је проговорио о *ѡромени дића, о обличју, новом*, и сам захваћен преображајем:

*Грађе обновљене, с маском ѡреко лица,
Изнова се рађам.*

Питање је да ли је потребно да *маску ѡреко лица* разумемо као рефлекс на наше дане, што би овој песми додало и димензију историјске актуелности, или је реч о општем човековом обележју, о хтењу да буде маскиран.

У новој књизи, мисао о несазнатљивости Бога варира се у више песама, као у овом фрагменту:

Сѡарче, кажи нам шѡа је Бој!

Дођиѡе суѡра, радосѡи моја!

Сѡарче, ево нас, реѡи!

Дођиѡе суѡра, радосѡи моја!

Ево нас, Сѡарче, ѡримо!

*Да долазиће чийавої живоїа,
Свакоїа дана, радостїи моја,
Не дїх вам моїао реїи.*

Радуловићеве песме говоре о оностраном, о светом, које на тренутак, у магновењу, без обзира на то хоћемо ли или нећемо да га примимо у свој видокруг, јер то није у нашој моћи, обасја наш, овај свет, и затим, већ у следећем тренутку, нестане, без опипљивог трага. За очи које гледају само овај свет и за главу која само о овом свету мисли – то не постоји. Ако је нечега и било, више га нема. Дакле, заборавимо на то. Али ужасно је заборавити искру у којој је на тренутак засјао други, бољи свет. Песничка мотивација Селимира Радуловића је сва у отпору таквом заборављању. Он нас подсећа на сусрете са невидљивим и позива на учешће у стварности онога чега наизглед нема – а има га највише! И због чега има свега другог.

Као и у малочас наведеним стиховима, код Радуловића се песма често развија у дијалогској форми. То је дијалог који се одвија на две равни: најпре хоризонталној, између овосветских актера, и тада по правилу, онај искуснији, не нужно и старији, упућује да се димензија светог достиже једино неизрецивим и утолико парадоксалним искуством. Друга раван је вертикална, молитвена – и само наизглед монолошка. Јер, иако нема гласног одговора трансценденције (бар не таквог које би се лако могло саопштити неком трећем), онај ко учествује у том дијалогу сигуран је да чује одговор; стиховима из збирке *Сенка осмої еона*:

... смерном се
Тајна сама ошкрива.

Реч је, дакле, о поверењу које не пита за разлоге, што је један у пресудној мери не-модеран став. Као илустрацију можемо узети једну од најупечатљивијих целина Радуловићеве поезије, поему *Седам малих грхѿаја*. Када говоримо о овој поеми, могли бисмо да коментаришемо мозаичку структуру текста, вишеструкост и наизменичност индивидуалних перспектива које активирају поједина певања. Али такође бисмо морали да нагласимо да су све то перспективе којима ограничени човеков разум настоји да савлада једну од најнеобичнијих библијских прича, ону о Авраму и Исаку. У визири коју даје поема Селимира Радуловића, то је прича која тематизује апсолутно поверење у трансценденцију, односно готово надљудско одсуство сумње. Песников приступ прихвата и подноси инхерентну парадоксалност ове приче, и апсорбује је двоструким чином вере: оним приказаним и чином који је сам приказ.

И коначно, трећи разлог који намеће потребу да поезију Селимира Радуловића посматрамо као издвојену појаву унутар оквира савременог српског песништва, јесу својства њеног стиха и интонације коју тај стих постиже. Тон Радуловићеве поезије је химнички свечан. Његова варијанта стваралачког обнављања традиције састоји се како у повратку класичној интонацији стиха, тако и у деловању садржаја обликованих дугим развојем књижевног, филозофског и богословског предања. Релативно сведен

обим мотива и тематских ослонаца код овог песника се вишеструко варира и усложњава. Цизелираност стиха, знатан реторички напон, окретање основним егзистенцијалним односима на семантичком плану, приближавају Радуловићеву поезију искуствима европског метафизичког лиризма. Ова оцена се односи на њено успостављање додирних тачака са поезијом која изражава сродан доживљај света, што је већ било поменуто. Код Радуловића, тај доживљај се артикулише у наслућивање (обновљеног) исконског склада, свечано искуство света, које се може преточити у говор само химном, славећи свет и његовог Творца. Из ноћне таме као амбијента овог песништва, што је критика одавно утврдила, пробија нека светлост: то се реч, сијајући и сама, упућује ка вечном, надсветском светлу првобитне речи.

Песник-химничар, иако се обраћа оном универзалном и надвременом, или можда баш зато – мора да рачуна са тим да ће његова поезија остати апартна у спољашњим релацијама тзв. књижевног живота и његових *шрендова*. С виса сунчаног, страшног боље се виде небеса, него послови и дани земаљског трајања.

Поједине Радуловићеве песме остварене су као својеврсна поетска виђења новозаветних епизода, још чешће као метафоризовани, естетизовани хришћолошки искази боготражитеља. Да би остварио што сугестивнији смисаони склоп, песник се ослања на архаизовани, најчешће веома артифицијелни вид говора, као подесна стилска средства користи релативно ретке лексичке облике, или глаголска

времена skoro ишчезла из свакодневне употребе, што уз непрестано палимпсестно одношење према библијском подтексту, динамизује текст ове поезије.

Додатну вредност ова поезија постиже не само овим, реторичким и интертекстуалним техникама, већ и чисто лирским средствима и њиховим ефектима. Реч је, у првом реду, о песмама које сведоче о личном трагању, о пометености пред величином света и онога што превазилази свет, о личном путу вере и надања, о препознавању у људском и надљудском, о стрепњи и о налажењу. У складу са античким разликовањем које су преузели боготражитељи каснијих векова, овде можемо да говоримо о два језика – једном, језику разума, у чијем озрачју се вешто, научено крећемо, и другом, језику срца, које је орган вере.

Вера је основна реч Радуловићеве поезије, чији оквир се шири, којој није више подтекст толико само Јеванђеље, колико универзалан дијалошки однос човека и Бога, чија тема је *сѝрашна ѿајна смрѝи*, једна од основних чињеница човековог начина постојања. Оно што вера обећава јесте победа над смрћу – али пре те победе претходно треба победити сумњу, која је такође један од основних феномена човекове свести. Тако Радуловићева песма, крећући се подручјем елементарних односа за које је човек способан, остварује неке од исконских могућности песништва. Да песничка реч буде химна, али и псалм. Да превазилази себе саму и своју тако људску сумњу. И да, после свих сумњи, спокојно чека час када ће се јавити мирни и светли весник.

Континуитет постигнутог поетичког модела недвосмислено се потврђује и у књизи *По води која је њрала ноје, Исусове*. Њу такође можемо да описујемо преко апсолутног поверења у смисао и онога ко тај смисао гарантује, помоћу парадоксизама испосника, кроз потрагу за светим која се никада не зауставља, али и примећујући неке сасвим лирске ефекте, који можда наговештавају неке нове нијансе у песништву Селимира Радуловића. Под тим мислим пре свега на упечатљиву уводну песму дугог наслова *О, нек дође ноћ, бела, од снеја, белој, белја. Бела ноћ* – антипод оној уобичајеној, тамној, црној ноћи, име је чежње за амбијентом испуњеним светошћу, чежње за присуством Бога у овом свету. Сугестијама такве ноћи нас Селимир Радуловић, који је својевремено, са много добрих разлога, био именован као *јесник нок-ијурна*, позива да допунимо и нијансирамо то именоване. Око се не сналази ни када је потонуло у таму, ни када је окупано светлом. Оно тада пушта да га води срце.

Саша Рагојчић

*Зивној деци Аїоса!
Као шїо йчела, кудїод да иде, йрави мед,
Тако и они, у реду за сїасење, кудїод дили,
Следе сїоїе, Очеве!*

О, НЕК ДОЂЕ НОЋ, БЕЛА,
ОД СНЕГА, БЕЛОГ, БЕЉА

*узама својим њосѣљу
своју наквасићу.*

(Пс. 6, 7)

**О, НЕК ДОЂЕ НОЋ, БЕЛА,
ОД СНЕГА, БЕЛОГ, БЕЉА**

ељи од снега, белог, у одежди, белој,
С душом, белом.
Из груди, очинских, белих, у барци, белој,
Ислазећ из ковчега, белог, Ное, бели,
У буру ступајућ, белу, тражио је лик, бели, 5
Његов, текле су сузе, беле,
Низ образе, дрхтаве, беле,
Стрепећ од праска грома, белог,
И шума пљуска, белог,
С боловима, белим, што везују руке, беле, 10
С ногама, дугим, белим.

Сад вагаш да се бациш у море, бело,
Ил латиш ужета, белог, кад туга ти, бела,
Гаси вид, очињи, бели.
И ослушкујеш глас, с неба, бели, 15
Већи од пророка, белог,
Избрисаног из књиге, беле,
С огртачем, белим, са сандалама, белим,
С камењем, Христовим, белим,
Уз таласе, морске, беле, 20
Што се ломе и разбијају о стене, беле.

О, нек дође ноћ, бела, од снега, белог, беља
 У свим горама, белим,
 И свим хумовима, белим,
 До века, белог, и у век века, белог. 25

И нек се бели, снег, бели, у даљини, белој,
 У гају, Његовом, белом, с осмехом, белим,
 Где се не виде границе дана, белог,
 И ноћи, беле.

 С душом, уздрхталом, белом, 30
 С очима, угашеним, белим,
 Тумарајућ мислима, белим.

Па со, бела, светлост, бела, квасац, бели,
 Еоном, вечним, белим,
 Прошавши икумену, где двоје, бело 35
 Бива једно, бело,

Још трудећ се да, у војсци, небеској, белој,
 Не будеш последњи, бели,
 Од снега, белог, бељи,
 Држећ се, невидљивог, белог, 40
 Као да га видиш, белог.

Сад као дете, с осмехом, невиним, белим,
 Грлиш непријатеља, свог, белог,
 Пред градом, нерукотвореним, белим.

Затвори врата, бела, радости моја, бела, 45
 И прозоре, беле, и рупу сваку, белу,
 Док се море, не повуче, бело,
 И зауставе ветрови, силни, бели.

И не одмори душа, бела, крхотина, бела,

Беља од снега, белог. 50
 Као и душа Јова, праведног, белог,
 Док је, црепом, вадио црве из душе, своје, беле!

О, нек дође ноћ, бела, од снега, белог, беља,
 И човек, бели, с пет прстију, белих. 55
 Као извор, бели, са славином, белом,
 С додиром, белим, кад из њега, белог,
 Потече вода, планинска, бела.
 И Даница, кћи зорина, бела,
 С одеждом хиљадуструком, белом,
 Од камиље длаке, беле, 60
 Од Илије и Крститеља, белих,
 Уз ангеле, архангеле и вишње, силе, беле,
 Окрилаћена крилима, белим,
 Све слушајућ, крајем уха, белог.
 Као у Свитку, белом, да светли, бео, 65
 У тами, белој, да га тама не обузме, бела.
 И да му Отац, наш, бели,
 Као и Александру, ковачу, белом,
 Одмери по делима његовим, белим!
 Јер је сваког човека, белог, 70
 Знао као својих пет прстију, белих.

О, тешко теби, душо, моја, бела,
 Капљицо воде, бела,
 У мору, бескрајном, белом,
 Што ме водиш путем, белим, 75
 Као што и птиће, беле,
 Из гнезда, белог, изводи птица, бела.

Име моје, бело, до века, бело,
Из нараштаја, белог, у нараштај, бели!
У ноћи, белој, без месечине, беле, 80
И звука, белог, покрај ватре, беле,
Од старе буковине, беле,
Што се држи и шири, бела!
Као у срцу, белом, радости моја, бела –
Кад дуне ветар, Његов, бели, 85
И потеку реке, Његове, беле,
А сати се вуку, бели, као дим на ветру, белом.

Рекох ли, радости, моја, бела –
Именом, Његовим, белим,
Дишу све душе, душа, наших, беле! 90
У очима, Његовим, белим,
Видео сам сузе, живота, беле.
Да, у војсци, небеској, белој,
Где уста не говоре, бела,
И очи не гледају, беле, 95
И уши не чују, беле,
Не будеш последњи, бели,
Па, бежећ, у свет, бели,
Шапћеш браћи, својој, белој –
Још ћемо се срести, бели. 100

Док још, бео, сејеш по земљи, белој,
Радости моја, бела,
Он небо обрађује, бело,
И низ око, бело,
Спушта се роса, вечна, бела! 105